

«ԱՐԵԱՆ ԶԱՅՆԸ»

Հեղինակ՝ ՄՈՒՐԱՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Երևուսող՝, Տպ. Ս. Յակոբյանց, 1976

Ս. Աթոռոյ Տպարանէն 1976 տարւոյ վերջերը հրատարակուած 128 էջոց այս հատորը արձակով լոյս տեսնող առաջին երկասիրութիւնն է բազմալստակ բանաստեղծին։ Հեղինակը իր կեանքի հասունութեան գեղեցիկ դադափարը ունեցած է Պէյրութի մեր դրական հանդէսներուն մէջ պառկող իր պատմուածքները խմբելու կողքի մը եւ շատ յատկանշական խորագրի մը ներքեւ։

Մ. Մանուկեան տասնամեակներու ընթացքին զարգարած է սփռութեամբ կարգ մը հանդէսներու, եւ ի մասնաւորի Ս. Աթոռի Սիւն պաշտօնաթերթի, էջերը կեանքի խորունկ ճշմարտութիւններ ցոլացնող, ինչպէս նաեւ մեր կորսուած հայրենիքին յուշերովը խանձող ու ներկայ Հայաստանին պայծառ իրականութիւնն ու նուաճումները փառերգող գողտրիկ քերթուածներով։ Կեանքի դառնութիւնները ճաշակած՝ բայց անոնցմէ ընկճուելու փոխարէն անցեալի փորձառութիւններէն խմաստութիւն մամբարած, կեանքին վերէն նայող ու ապագային անընկճելի հաւատքով մը դիմող բանաստեղծը յաջողած է սեւեռել իրողութիւններ՝ շատ յաճախ վրիպող՝ առօրեայով կլանուած մեր բոլոր մտածողութիւնէն։

Կ'ընենք անցողակի այս նկատողութիւնները Մանուկեանի քերթողական արուեստի մասին, որովհետեւ հեղինակը մին է սփռութեամբ մեր դրողէտներէն — եւ քիչ չէ թիւը անոնց — որոնց գործը չէ գնահատուած ըստ արժանոյն։ Արտասահմանի տխուր երեւոյթներէն մէկն է այս, որուն պատճառները վերլուծել դուրս կը մնայ գրախօսականի մը այս նեղ սահմաններէն։ Մանուկեանի պարագային դրական բեղուն կեանքով բարախող հայահոծ գաղութներէ հեռու ստեղծագործած ըլլալու ճակատագիր, անաղմուկ ու համեստ պայմաններու տակ կատարուած ստեղծագործութիւն թէ ուրիշ ազդակներ պէտք է փնտռուել այս անտարբերութեան ետին։ Զունիմ ճշգրիտ ու համոզիչ պատասխանը այս հարցականներուն։

Գալով հատորը լեցնող պատմուածքներուն, թիւով 9, անոնք իրենց նիւթ ունին առաւելաբար մեր բնաշխարհը, ու մանաւանդ արեւմտահայաստանի բարախող սիրտը — Վասպուրական աշխարհը — որու ծնունդն է հեղինակը, մէկը՝ Եղեռնի գեհնէն մագապուած ազատած ճեմանկութիւն չունեցող մարդերու սերունդէն։

Մ. Մանուկեան օժտուած է պատմելու յատուկ շնորհքով։ Պատմելու իր ձեւը հաճելի է ու դիւրասահ, գետի պէս սահուն գնացքով՝ որ քեզ իր մէջ առած կը տանի անզգալաբար։ Ու չես կրնար կէս ձգել ընթերցումը որեւէ պատմուածքի, եզրակացութեան հասնելու ըղձանքէն կլանուած։ Զունի ծեփներուն դարձուածքներ, հեռու է իրմէ բաւերու հետ խաղալու ճամբարտակութիւնը։ Իր ոճը սեղմ է ու ջղուտ, տեղ տեղ յիշեցնելու չափ յետ-պատերազմեան մեր գիւղապիւրներէն Համաստեղն ու Նուրիկեանը։ Իր տխարները, հայկականութեամբ յորդուն, գրեթէ բոլորն ալ կը պահեն առոյգ ու արու յատկանիշները մեր ցեղային ոգեկանութեան, առանց աղքատելու շրջապատի ապակա-

նիշ բարքերէն: Դժոխային պայմաններու ներքեւ իսկ անոնք կը պահեն ու կը փոխանցեն իրենց նկարագրին ամուր գիծերը իրենց յետորդներուն, անփոփոխ ու անաղձատ:

Յատկանշական է այս տեսակէտէն մանաւանդ դրքին անունը կրող պատմուածքին գլխաւոր դոյզ տիպարները: Շահօն ու Վարդանը, որոնց տարիներու ոխերիմ թշնամութիւնը իրարու հանդէպ արգելք չէ եղած որ վտանգի պահուն, ամէն տարակարծութիւն մէկզի թողելով, միացեալ ճակատ բռնէին հասարակաց թշնամիին դէմ, ազգային գերագոյն շահերու պահպանութեան ի նշդիր:

Մարտիրոս աղան, դրքին առաջին պատմուածքին հերոսը, իր բարեպաշտութիւնը նախապաշարունակելով՝ ծանրաբեռնած զաւտացի հայուն տիպարն է անտարակոյտ: Մարդար տխրօր հետ իր փիճարանութիւններն ու այդ առիթներով արտայայտած դադափարները, սրտազրաւ միամասութեամբ մը օծուն, աւելի են սրտառուչ ըլլալէ:

Փրկութեան Արդիւնքը պատմուածքին մէջ Պէյթ-Ճէմալի որբանոցէն կրած իր տղաւորութիւնները, Գերապայծառին հետ ունեցած իր տեսակցութիւնները եւ կրած յուսախարութիւնները՝ անհարազատ ու հայու հոգին խաթարող խորթ այդ միջավայրէն, եւ անկէ իր որբ հոգիին զգացած պէտքերը՝ ազգային առողջ գիտակցութեան մը վկայութիւնը կը բերեն հեղինակին թրշուտ պատանկութիւնէն:

Պատմուածքներուն ամենէն սրտառուչը վերջինն է սակայն, որ կը խօսուի հայրենադարձի դէպքերէն: Սողոմոն ազգային ու իր որդիին՝ Գէորգի տարակարծութիւնները ներգաղթի մասին: Ի վերջոյ հայրը կը տանի յաղթանակը, ու դժուարահաճ զաւակը փոխանակ Եւրոպա ուղևորելու, կ'երթայ միանալու իր ծնողքին, Հայրենիքի մէջ տեսնելով փրկութեան միակ լստը, արտերկրի անծայրածիր ուկրիանոսին վրայ թափառող ու ծովամօշն ըլլալու դրացումով խռովահար սփռնաբահայութեան:

Առանց անդրադառնալու գիրքը լեցնող միւս պատմուածքներուն, փութանք յայտնել թէ հայրենասիրութիւնը եղած է մայր երակը իր գործին, գիտակից ու անշահախնդիր հայրենասիրութիւնը, կարմիր գծի մը պէս անցնող դրքին առաջին էջէն մինչեւ վերջինը:

Տարակոյսէ վեր է որ վերջին յիշնամեակին սփռնաբահայ գրականութեան մէջ ամենէն ուշադրաւ նուաճումները արձանագրուած են պատմուածքներու կայունաճէն ներս: «Արեան Զայնը» եթէ ոչ նուաճում՝ դէթ վկայութիւն մըն է (քառը փոխ առնելով Օշականէն) անցեալի մեր կորած բարքերէն: Առ այդ՝ կարեւոր յաւելում մը՝ գրական մեր տակաւ երաշտահար ըլլալու տաղնապր ապրող անդամաւորին:

Գ. ՃԱՐՏԱՐ